

**ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ
РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ
МІЖНАРОДНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

*Андрій Костирев,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
Чернігівської філії
Київського славистичного університету*

У статті автор розкриває особливості інформації як одного з основних ресурсів сучасного суспільства, за який розгортається жорстка конкурентна боротьба на міжнародній політичній арені. На основі аналізу реалістської та ідеалістської парадигм теорії міжнародних відносин автор дає розширене тлумачення поняттю «міжнародна інформаційна безпека», яке відображає сучасні реалії, пов'язані з процесами глобалізації.

Ключові слова: *інформація, глобалізація, міжнародна інформаційна безпека.*

In this article the author shows the features of information as a key resource of modern society, for which the fierce competition is unfolding in the international political arena. On the basis of realistical and idealistical paradigms of international relations theory the author gives the expanded interpretation of the term «international information security», which reflects contemporary realities, linked with processes of globalization.

Keywords: *information, globalization, international information security.*

Глобалізація та інформатизація є найважливішими і діалектично взаємопов'язаними характеристиками сучасного світового процесу, які вносять суттєві зміни в усі сфери суспільного життя, в тому числі у сферу інформаційної безпеки.

Інформатизація перетворює індустріальні суспільства на інформаційні, в яких основною цінністю, за яку точиться боротьба, зокрема й у сфері міжнародної політики, постають вже не матеріальні ресурси, а інформація. У проекті Доктрини інформаційної безпеки України від 25.05.2009 року зазначається, що за умов глобальної інтеграції та жорсткої міжнародної конкуренції головною ареною зіткнень і боротьби різновекторних національних інтересів стає інформаційний простір [1].

В інформаційних суспільствах більш як 50 % валового національного продукту створюється саме в інформаційній сфері. Але інформація є особливим ресурсом. По-перше, вона має дуалістичний характер. Це означає, що суб'єкт, отримуючи у вигляді інформації певні відомості або дані про об'єкт, змінюється сам і змінює «під себе», тобто суб'єктивує, отриману інформацію. По-друге, інформація, на відміну від будь-якого іншого ресурсу, не зникає в одного суб'єкта при передачі її іншому (саме інформація, а не носії, або права на неї), навпаки її кількість від цього збільшується.

Деякі дослідники, зокрема М. Вінер, доводять, що інформація – це така ж невід'ємна властивість універсуму, як матерія та енергія, а інформаційні обміни є основою для будь-яких сфер життя на планеті [2, 16]. Сучасний рівень наукових знань дозволяє досить широко поглянути на природу інформації та побудувати на такій теоретико-методологічній основі логічно чітку картину світу, що розвивається. Наприклад, російський професор Р. Ф. Абдєєв виділяє у хронологічному порядку наступні види інформації: «фізична» інформація, яка притаманна процесам віддзеркалення у неорганічній природі; біологічна інформація, яка циркулює у живій природі та формує її структури; соціальна інформація, яка передається у людській спільноті [3, 34].

Якщо за цією логікою розглядати інформацію як універсальний субстрат соціальних відносин, то політика буде являти собою особливу форму інформаційних процесів, які протікають під час розподілу ресурсів за допомогою державної влади. Поряд із цим генетичним значенням інформація постає і як особливий політичний ресурс. Той, хто володіє інформацією, отримує

переваги у процесі завоювання, утримання і використання державної влади, що власне і є метою політики. «Як і завжди, коли мова йде про ресурси, – підкреслює Д. Белл – виникає питання, в чіь руках вони перебувають і хто буде приймати рішення про їх розподіл» [4, 43-44].

У цьому контексті необхідно акцентувати увагу на такій, вже згаданій вище, атрибутивній властивості інформації, як її здатність впливати на свідомість людей, а відтак – і на прийняття ними рішень. Політична інформація – це ті відомості, які обираються людьми із загального потоку соціальної інформації для підготовки і прийняття необхідних їм рішень у сфері державної влади або виконання ними інших політичних функцій. «Усі правителі формулюють свої рішення на основі того, що дійшло до їхньої уваги, а не того, що є об'єктивно вірним чи реальним, – пише Л. Мілбрайт. – Єдиний спосіб вплинути на рішення – це вплинути на сприйняття тих, хто їх приймає. Тому комунікація – єдиний спосіб змінити сприйняття чи вплинути на нього» [5, 34].

На рівні соціальних груп це означає, що інформація формує громадську думку. Будучи за своєю природою інформаційним продуктом, у демократичних суспільствах громадська думка виконує експресивну, контрольну і директивну функції. Втім, як вказує Л.-С. Саністебан, судження (як вірні, так і помилкові), що включає громадська думка, чинять вплив на політичні системи. Тому еліти намагаються впливати на них, використовуючи різні засоби насамперед пропаганди і цензури, які виступають як два основні знаряддя формування упереджень [6, 158]. Академік І. М. Панарін висуває навіть таку оригінальну дефініцію: «Політична діяльність – це інформаційна боротьба за управління психікою політичної еліти і соціальних груп суспільства» [7, 173]. У цій боротьбі забезпечення власної інформаційної безпеки завжди було найважливішим завданням будь-якого суб'єкта політики.

Незважаючи на те, що про деякі методи забезпечення інформаційної безпеки писав ще Сунь-Цзи у VI ст. до н.е. Термін «інформаційна безпека» з'явився тільки наприкінці ХХ ст. і на сьогодні він має безліч різних тлумачень як у наукових працях, так і у нормативно-правових актах. Слід зазначити, що поняття «інформаційна безпека» розглядали Барінов А., Бондаренко В. О., Бучило І. Л., Галамба М., Кормич Б. А., Литвиненко О. В., Остроухов В. В., Панарин І. Н., Почепцов Г. Г., Расторгуев С. П., Стрельцов А. А., Дж. Аллен, Р. Круц, Т. Лайтон, Т. Петліер, Д. Паркер, Г. Уайт та інші.

Безумовно, поняття «інформаційна безпека» співвідноситься з поняттям «безпека» як частина із цілим. Тому для того, щоб дати визначення першому, треба з'ясувати зміст другого. Традиційно поняття «безпека» трактувалося переважно у межах реалістської, а з середини ХХ ст. – у межах неореалістської парадигми, які ведуть свій родовід від поглядів Фукидіда, Н. Макіавеллі та Т. Гоббса та розвинуті у роботах Д. фон Клаузевіца, пізніше Г. Моргентау, Р. Арона та ін. Ці теорії виходять з позицій панування сили у відносинах між суверенними політичними одиницями, пріоритетності інтересів держави над інтересами окремої особи. На думку класиків реалізму. природним станом людини, яка за своєю природою є істотою жадібною та егоїстичною, є стан «війни всіх проти всіх і кожного проти кожного». З погляду теорії політичного реалізму міжнародні відносини існують, кажучи словами Р. Арона, «в тіні війни» [8, 55].

Головним засобом забезпечення безпеки і в реалізмі, і в неореалізмі признається сила (перш за все в її військово-політичному вимірі), а головним інструментом, що гарантує міжнародну безпеку, – баланс сил. Ще одна істотна особливість реалістського розуміння безпеки полягає у тому, що воно носить охоронний характер; безпека розглядається як незагрозливий стан.

З позицій політичного реалізму головна дійова особа національної і міжнародної безпеки – держава. Саме вона є основною ланкою, причиною і наслідком, основним винуватцем (джерелом загроз) і надією в співвідношенні «загроза – безпека». Прихильники цієї парадигми трактують інформаційну безпеку переважно як здатність держави протистояти загрозам як внутрішнього, так і зовнішнього характеру в інформаційній сфері. Основними напрямками її забезпечення вони вважають нарощування потужностей держави у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, які можуть бути використані як інформаційна зброя в інформаційному протистоянні; захист інформації шляхом розширення переліку відомостей, які мають таємний або конфіденційний характер; обмеження у розповсюдженні інформації непідконтрольними державі каналами; застосуванні маніпулятивних технологій під час висвітлення важливих політичних подій. Але у сучасних умовах такий підхід виглядає занадто вузьким.

Процеси глобалізації вносять суттєві корективи у традиційні погляди на сутність безпеки та перспективні шляхи її забезпечення. Збільшення взаємозалежності держав, поступове зникнення межі між проблемами внутрішньої і міжнародної політики, зростання питомої ваги соціальних, екологічних, інформаційних, культурних чинників у загальному секторі безпеки, підвищення ролі

міжнародних організацій та недержавних структур; неможливість традиційних етатистських систем безпеки протистояти асиметричним атакам з боку терористів викликали в суспільстві нагальну потребу звернутись до тих теорій безпеки, джерелом яких є ідеалістська парадигма.

Формування цієї парадигми в Європі пов'язують з філософією стоїків, розвитком християнства, поглядами іспанського теолога домініканця Ф. Вітторія, голландського юриста Г. Гроція, представника німецької класичної філософії І. Канта та інших мислителів. В основі цієї парадигми лежить ідея про моральну і політичну єдність людського роду, а також про невід'ємні, природні права людини, про пріоритетність інтересів громадянина над інтересами держави. Саме такі погляди були покладені в основу політичної діяльності В. Вільсона, У. Пальме, папи Іоанна Павла II.

Своє продовження ця парадигма знайшла у працях прихильників транснаціоналізму (Р. О. Кеохан, Дж. Най), теорій інтеграції (Д. Мітрані) і взаємозалежності (Е. Хаас, Д. Моурс). Прихильники різних теоретичних течій, які можуть бути умовно названі глобалістськими, висунули загальну ідею, згідно з якою політичний реалізм і властива йому етатистська парадигма не відповідають характеру і основним тенденціям сучасних політичних процесів і тому повинні бути відкинуті. Однією з драматичних ознак глобалізації є те, що держава позбавляється своєї монополії як суб'єкт не тільки зовнішньої, а й внутрішньої політики. Значний вплив на подібний підхід зробили висунуті Дж. Розенау ідеї про органічний взаємозв'язок між внутрішнім політичним життям суспільства і міжнародними відносинами, про роль соціальних, економічних і культурних чинників в поясненні поведінки урядів, про «зовнішні» джерела, які можуть мати чисто «внутрішні», на перший погляд, події [9, 56].

Наполягаючи на тому, що будь-яка теорія безпеки повинна ґрунтуватися на цілісності світу, робити своїм відправним пунктом існування глобальної системи, а не держав, які є тільки її елементами, глобалістська концепція розглядає національну безпеку лише як елемент системи міжнародної безпеки. У повній відповідності до постулатів ідеалістської парадигми вона принципово відкидає використання силових методів у політиці і виступає за врегулювання конфліктів мирним, політичним шляхом. Однією з центральних в цій парадигмі є ідея про співпрацю між усіма елементами політичної системи, як на національному, так і на міжнародному рівні, засновану на універсальних цінностях і загальнолюдських інтересах. З цих позицій загрозу безпеці становлять ті учасники міжнародних відносин, які відмовляються від співпраці, порушують загальноприйняті моральні і правові норми.

Важливе місце в нових уявленнях про безпеку займають поняття неподільної та взаємної безпеки: безпека розглядається як єдине ціле. Зниження рівня безпеки однієї сторони з цієї точки зору неминуче викликає зниження рівня безпеки іншої. Політична сфера суспільного життя відтак не поділяється на відокремлені національні сектори, а розглядається як єдина міжнародна політична система, яка складається із взаємозалежних елементів і прямує до стану рівноваги, за якого безпека може трактуватися як стан стабільності. В ідеалістській концепції перевага віддається саме такому ширшому розумінню безпеки. Наприклад, вчені скандинавської школи мирних досліджень вважають, що безпеку потрібно визначати як громадський порядок, який забезпечував би не тільки захищеність соціуму, але і сприятливі умови, які б дозволяли якнайповніше розкритися творчим здібностям індивіда, соціальних груп, етносів конфесій та ін.

Таким чином, головним засобом забезпечення безпеки виступає так звана «м'яка сила» (soft power), у якій найважливішу роль відіграє інформаційна складова. На відміну від реалістичних теорій у глобалістських концепціях поняття безпеки не розглядається як похідна від поняття національний інтерес. Б. А. Корміч звертає увагу на те, що у Росії, звідки і пішла прив'язка поняття безпеки до поняття інтересів, є лише одна сфера державної діяльності, де від такої практики відступають. Це сфера зовнішніх відносин, яка з волі чи неволі є відкритою для міжнародних стандартів [10, 91]. У законі Російської Федерації «Про участь у міжнародному інформаційному обміні» інформаційна безпека визначається як «стан захищеності інформаційного середовища суспільства, що забезпечує його формування, використання і розвиток в інтересах громадян, організацій, держави» [11, 347].

Виходячи з базових положень глобалістської концепції та ідеалістської парадигми загалом, можна дати визначення інформаційної безпеки не тільки як стану захищеності інформаційного середовища або здатності громадянина, суспільства і держави протистояти загрозам в інформаційній сфері, але й як стан відсутності таких загроз на глобальному, регіональному і національному рівнях, який досягається колективними зусиллями міжнародної спільноти по попередженню їх виникнення. Основними напрямками забезпечення інформаційної безпеки при

цьому визначаються: дотримання принципу пріоритетності прав і свобод людини, зокрема свободи слова і вільних мас-медіа; створення єдиного світового інформаційного простору, шляхом прискореного розвитку ІКТ у країнах, що розвиваються; вирішення дилеми безпеки за допомогою політичної комунікації, яка розуміється не просто як процес обміну повідомленнями між елементами політичної системи та між політичною системою і навколишнім середовищем, а як процес взаємної інтерпретації повідомлень з метою зрозуміти їхній когнітивний сенс; підтримка формування соціально-відповідальної моделі взаємодії політичної та медіа-систем.

Динамічні зміни, що відбуваються у сучасному світі, не тільки призводять до розуміння неможливості гарантувати безпеку силовими методами, а й викривають проблеми у функціонуванні міжнародних структур безпеки, які є продуктом епохи біполярного протистояння, а також, за великим рахунком, усього міжнародного правопорядку, основи якого були закладені ще Вестфальськими угодами 1648 року і базувалися на принципі суверенітету держави.

Однією з головних проблем забезпечення міжнародної інформаційної безпеки є труднощі у розробці і застосуванні норм міжнародно-правового регулювання, які пов'язані з невизначеністю суб'єкта цих правовідносин. Адже саме в інформаційній сфері загальна тенденція розмивання державного суверенітету, яку визначають як основну ознаку глобалізації, проявляється найбільш наочно. Американський дослідник Х. Клевеленд вказує на той факт, що в міжнародній політиці твердження про те, що інформація є власністю суверенних держав, виявляється найбільшою помилкою [12, 82]. Він зробив цей висновок на основі аналізу діяльності систем супутникового телебачення, але в епоху загальної інтернетизації це твердження уявляється беззаперечним.

Продовжуючи цю думку, А.Баранов зазначає, що в часи демократизації, найширшого запровадження інформаційних технологій вельми проблематично говорити про інформаційний суверенітет на територіальному рівні [13, 71]. Але якщо на національному рівні інформаційна безпека досягається захищеністю «встановлених законом правил, за якими відбуваються інформаційні процеси в державі, що забезпечують гарантовані Конституцією умови існування і розвитку людини, всього суспільства і держави» [14, 92], то на міжнародному рівні таких законів немає, а міжнародне інформаційне право залишається найменш розробленою і кодифікованою галуззю міжнародного права, яка фактично переживає своє становлення.

Лише у 2004 році відповідно до резолюції ГА ООН 58/32 була створена Група урядових експертів ООН з питань міжнародної інформаційної безпеки. Її мандат передбачає дослідження наявних та потенційних загроз у сфері інформаційної безпеки і можливих спільних заходів щодо їх усунення, а також вивчення міжнародних концепцій, які були б спрямовані на зміцнення безпеки глобальних інформаційних і телекомунікаційних систем. Результатом діяльності цієї групи стала доповідь Генсекретаря ООН Генасамблеї в 2005 році – перший документ, що відобразив бачення міжнародною спільнотою всього комплексу питань інформаційної безпеки. Цей документ заклав основу і визначив основні напрямки подальшої взаємодії щодо формування відповідного універсального режиму.

Міжнародна інформаційна безпека була однією з тем першого етапу Всесвітньої зустрічі на вищому рівні з питань інформаційного суспільства, яка відбулася 10-12 грудня 2003 року в Женеві. У Декларації принципів (розділ «Зміцнення довіри і безпеки при використанні ІКТ») вказується на те, що зміцнення основи для довіри, включаючи інформаційну безпеку і безпеку мереж, є передумовою становлення інформаційного суспільства. У ній також зафіксовано, що прийняли її держави, визнаючи принципи загального і недискримінаційного доступу до ІКТ для всіх країн, підтримують діяльність ООН, спрямовану на запобігання можливості використання ІКТ в цілях, які несумісні з завданнями забезпечення міжнародної стабільності і безпеки та здатні негативно вплинути на цілісність державних інфраструктур, завдаючи шкоди їх безпеки. Вони також виходять з того, що слід запобігати використанню інформаційних ресурсів і технологій у злочинних і терористичних цілях [15, 5]. У Плані дій зазначається, що довіра і безпека є головними опорами інформаційного суспільства.

У документі виділені найважливіші напрямки дій щодо зміцнення довіри і безпеки при використанні ІКТ:

- сприяння співробітництву між державами в рамках ООН і з усіма зацікавленими сторонами в рамках відповідних форумів з метою аналізу наявних і потенційних загроз у сфері ІКТ, а також вирішення інших питань інформаційної безпеки і безпеки мереж;
- попередження і виявлення органами державного управління у співпраці з приватним сектором проявів кіберзлочинності та неналежного використання ІКТ і реагування на ці прояви шляхом розробки відповідних керівних принципів;

- вивчення законодавства, яке дає можливість ефективно розслідувати і піддавати переслідуванню неналежне використання ІКТ;
- сприяння ефективним заходам взаємодопомоги у цій сфері, а також профілактиці комп'ютерних інцидентів;
- обмін зразками найкращої практики в сфері інформаційної безпеки і безпеки мереж і заохочення їхнього використання усіма зацікавленими сторонами;
- призначення координаторів у всіх зацікавлених країнах для реагування в режимі реального часу на події у сфері безпеки і формування відкритої сумісної мережі таких координаторів для обміну інформацією і технологіями реагування на події, заохочення активної участі зацікавлених країн у діяльності ООН щодо зміцнення довіри і надійності при використанні ІКТ [16, 6].

На другому етапі зустрічі (16-18 листопада 2005 року в Тунісі) був розроблений документ, який визначив рамки для розвитку положень Декларації принципів і Плану дій та їх практичного застосування на довгостроковій основі. Однак проблему не можна вважати вирішеною, тому що положення означених вище міжнародно-правових актів не мають зобов'язальної сили.

Другою проблемою є те, що навіть основні принципи міжнародного права, які зафіксовані у Статуті ООН, Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співпраці відповідно до Статуту ООН, прийнятої Генеральною Асамблеєю у 1970 році, а також у Прикінцевому акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 року та мають силу *jus cogens*, в умовах глобалізації проходять серйозні випробування. Мова йде про суперечності між принципом невтручання у внутрішні справи і принципом поваги до прав людини, принципом територіальної цілісності та принципом рівноправності і самовизначення народів. Військові конфлікти у Косово та у Південній Осетії наочно продемонстрували, що означені колізії дають можливість для застосування подвійних стандартів у міжнародній політиці.

В інформаційній сфері ця проблема виглядає ще більш гострою. І вона полягає у тому, що в рамках загальновизнаної у демократичних країнах міжнародно-правової норми свободи інформації конкурують два підходи, які базуються на реалістській та ідеалістській парадигмах, і віддають пріоритети, відповідно, інтересам національної безпеки або правам і свободам людини. Чи можна розглядати розміщені спочатку на блогах в Інтернеті, а потім багатократно розтиражовані провідними ЗМІ звернення Президента Росії Д. Медведєва до Президента України В. Ющенка у серпні 2009 року, його ж заяву по Білорусі у жовтні 2010 року або відеозвернення Президента США Б. Обама до іранського народу у березні 2010 року як втручання у внутрішні справи суверенних держав? Однозначної відповіді дати не можна, але очевидно, що у такий спосіб більш потужні в інформаційному плані держави встановлюють свій «порядок денний» для світової спільноти.

Звідси витікає наступна проблема. Ще у 80-ті роки ХХ ст. М. Дойл сформулював закон про неможливість війн між ліберальними демократіями [17]. Відтак гарантією глобального миру і безпеки було визначено розбудову нового демократичного світового порядку. Але події в Югославії 1999 року і в Іраку 2003 року показали, що інструменти для такої розбудови, обрані «світовим гарантом демократії» – США, аж ніяк не можна назвати демократичними. Не дарма у міжнародний політичний лексикон увійшло прислів'я: «Якщо у вас немає демократії – наші бомбардувальники летять до вас!»

Плюралізм думок, свобода слова, конкурентність вільних мас-медіа, що розглядаються як базові принципи демократичного політичного режиму всередині держав, не були закладені в основу нового світового порядку. У глобальному інформаційному просторі встановлена беззастережна гегемонія США. Спостерігається також великий розрив у дистрибуції засобів масової комунікації, який дістав науковий термін «інформаційні провали», між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються, особливо африканськими країнами на південь від Сахари.

Транснаціональні медіа-корпорації стали глобальними за розмахом та інтенціями. Зрозуміло, що система інформаційного колоніалізму аж ніяк не співвідноситься з ідеалами демократичного світу. Ще у 70-х роках ХХ ст. у колах ЮНЕСКО з'являється усвідомлення необхідності формування нового міжнародного інформаційно-комунікаційного порядку (НМІКП). Однією з перших маніфестацій НМІКП була прийнята у 1978 році Декларація основних принципів щодо внеску мас-медіа в зміцнення миру і міжнародного взаєморозуміння, підтримки прав людини і запобігання расизму, апартеїду війні. У 1980 році була опублікована доповідь комісії Ш. Макбрайта, пропозиції якої були підтримані Белградською комісією та схвалені ХХХІІ сесії генеральної конференції ЮНЕСКО.

У резолюції сформульовані основні принципи НМКД:

- усунення незбалансованостей та нерівностей, що характеризують сучасну ситуацію;
- усунення негативних наслідків діяльності окремих монополій та їхньої нестримної концентрації;
- усунення внутрішніх і зовнішніх перешкод, що заважають вільному потоку та ширшому й збалансованішому розповсюдженню інформації та ідей;
- плюралізм джерел і каналів інформації;
- свобода преси та інформації;
- свобода для журналістів і всіх професіоналів в комунікаційних медіа, свобода яка невіддільна від відповідальності;
- надання можливості країнам, що розвиваються, поліпшувати їхню ситуацію, насамперед у плані створення власної інфраструктури, а також роблячи інформаційні та комунікаційні медіа відповідними їхнім реальним потребам і сподіванням;
- широка допомога розвинених держав країнам, що розвиваються у досягненні цієї мети;
- повага до культурної ідентичності всіх народів і до права кожної країни інформувати народи усього світу про свої інтереси, надії та соціальні та культурні запити;
- повага до права всіх народів брати участь у міжнародному обміні інформацією на основі рівності, справедливості й загального процвітання;
- повага до права спільнот, соціальних і етнічних груп, так само як індивідуумів, мати доступ до інформаційних джерел і активно брати участь у комунікаційних потоках [18, 242-243].

Відповіддю США стала стратегія залякування ЮНЕСКО з метою зміни її курсу. У 1985 році США і Велика Британія вийшли зі складу цієї організації. Процес зрушив з мертвої точки тільки наприкінці 90-х років ХХ ст. У 2000 році була прийнята Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства. У 2003 році на першому етапі Всесвітньої зустрічі на вищому рівні з питань інформаційного суспільства, який проходив у Женеві в грудні 2003 року, були прийняті вже згадані Декларація принципів і План дій, а на другому етапі, який проходив у Тунісі 16-18 листопада 2005 – Туніське зобов'язання, але ці документи не вирішили проблеми інформаційного імперіалізму та диктату з боку транснаціональних корпорацій.

Четверта проблема полягає у тому, що завдяки асиметричності інформаційних впливів розвинені демократичні інформаційні суспільства постають більш вразливими до інформаційних атак з боку порівняно слабких суб'єктів світової політики. Цей феномен З. Бжезинський назвав силою слабкості [19, 123]. І він полягає не тільки у вразливості інформаційних мереж «електронного уряду», а й у тому, що у відкритих демократичних суспільствах громадська думка, котра, як було зазначено вище, є інтегративною рефлексією інформаційних впливів, має вирішальне значення для прийняття політичних рішень.

«Постіндустріальні країни мають досить потужну інформаційну інфраструктуру, що робить їх сильнішими в галузі інформації, – зазначає в цьому контексті Г. Г. Почепцов. – Водночас ці країни стають більш вразливими для інформаційної зброї. Країни аграрного типу розвитку не мають такої інфраструктури, тому є менш вразливими. Але вони можуть планувати і здійснювати власні дії для справляння інформаційного впливу на постіндустріальні країни. Можна говорити про асиметричний характер інформаційної зброї, що дає змогу, наприклад, терористам, тримати у напрузі сучасне суспільство: малій силі – велику [20, 565-566]».

Другий аспект цієї проблеми проявляється у тому, що в умовах «глобального села» навіть провокаційні гасла окремих діячів, на кшталт заяви колишнього мера Москви Юрія Лужкова стосовно статусу Севастополя і Криму в цілому, заклики Усама бен Ладана до всесвітнього джихаду або повідомлення американського пастора Террі Джонса про намір спалити 200 екземплярів Корану, що інтерферентними хвилями поширюються у глобальному інформаційному просторі, здатні завдати суттєвої шкоди не тільки міждержавним, а й міжцивілізаційним стосункам, а відтак загрожувати стабільності усій системі міжнародної безпеки.

Вочевидь, що розв'язання означених проблем є актуальним завданням сучасної української політики. Але в умовах глобалізації, коли поступово зникає поняття національного інформаційного простору, для реалізації цього завдання треба чітко розмежувати напрямки діяльності держави, суспільства та індивіда щодо гарантування інформаційної безпеки. Для держави – це має бути активна участь у розробці норм міжнародного інформаційного права, їх імплементація і контроль за виконанням усіма суб'єктами інформаційних відносин. Для структур громадянського суспільства – налагодження ефективної політичної комунікації, під якою

розуміються стосунки, відносини, контакти, обмін, діалог, взаємодія, що визначає спілкування у міжнародній сфері як цілісне суспільне і духовне, в тому числі психологічне і моральне утворення. Для індивідуума – це засвоєння навичок критичного мислення на основі методів медіа-освіти, тому що, як зазначає Т. Фрелей, «критична медіа-свідомість, яка фокусується на всіх аспектах діяльності засобів масової інформації, є безцінним для нашої боротьби за встановлення глобальної демократії» [21, 131].

1. Проект Доктрини інформаційної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rainbow.gov.ua/news/930.html>. **2.** Винер Н. Кибернетика. – М., 1983. – 289 с. **3.** Абдеев Р. Ф. Философия информационной цивилизации. – М., 1994. – 336 с. **4.** Белл Б. Конец идеологии: Пер. с англ. // Новое время. – 1990. – №27. **5.** Milbraith Lester. The Washington Lobbyists. – Chicago, 1963. – 315 p. **6.** Санистебан Л.-С. Основы политической науки: Пер. с фр. – М., 1992. – 476 с. **7.** Панарин И. Н. Информационная война и дипломатия. – М., 2004. – 528 с. **8.** Цыганков П. А. Раймон Арон о политической науке и социологии международных отношений // Власть и демократия. Зарубежные ученые о политической науке. – Сб. М., 1992. – 155 с. **9.** Rasenau J. Lincade Politics: Essay on the Convergence of National and International System. – New York. 1969. – 278 p. **10.** Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: Навч. Посібник. – К: Кондор, 2004. – 384 с. **11.** Федеральный закон «Об участии в международном информационном обмене» от 4 июля 1996 г. № 85 – ФЗ // Собрание законодательства РФ, 1996. – № 28. **12.** Cleveland H. The knowledge executive. Leadership in an information society. – New York: Truman Talley books, 1989. – 234 p. **13.** Баранов А. Информационный суверенитет или информацмонная безопасность? // Національна безпека і оборона, 2001. – № 1. **14.** Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: Навч. Посібник. **15.** Декларация принципов: Построение информационного общества – глобальная задача в новом тысячелетии [Електронний ресурс]. – Документ WSIS-03/GENEVA/DOC/4-R. 12 декабря 2003 года. – Режим доступу: <http://www.itu.int/wsis>. **16.** План действий [Електронний ресурс]. – Документ WSIS-03/GENEVA/DOC/5-R. 12 декабря 2003 года. – Режим доступу: <http://www.itu.int/wsis>. **17.** Doyle, Michael W. Liberalism and World Politics. // The American Political Science Review **80** (4). – Dec. 1986. – 1151-1169. **18.** Зернецька О. В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини. – К., Освіта, 1999. – 351 с. **19.** Бжезинский З. Выбор мировое господство или глобальное лидерство. – М., 2005. – 264 с. **20.** Почепцов Г. Г., Чукут С. А. Інформаційна політика: Навч. Посіб. – К.: Знання, 2006. – 663 с. **21.** Fraley T., Roussshanzamir E.L. Critical Media Theory, Democratic Communication, and Global Conflict / Media, Terrorism, and Theory: A Reader / Ed. By Anandam P. Kavoori and Todd Fraley. – Rowman & Littlefield Publishers. Inc. – 2002. – 435 p.